

УДК 327:061.1ЄС(4-191.2):341.67

Яценко Софія

ЄПС ТА ЇЇ ІНСТРУМЕНТИ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

У статті досліджується Європейська політика сусідства як один із ключових інструментів Європейського Союзу щодо врегулювання міжнародних конфліктів у країнах-сусідах. З огляду на посилення регіональних загроз, зокрема війну в Україні, питання ефективності інструментів ЄПС набуває особливої актуальності. У роботі проаналізовано основні механізми впливу ЄС на стабілізацію ситуації в сусідніх країнах – від політико-дипломатичних заходів і санкцій до цільового фінансування, консультативних місій і посередницьких зусиль. У рамках методу кейс-стаді розглянуто приклад України, зокрема діяльність спеціальних місій ЄС.

Ключові слова: *Європейська політика сусідства, врегулювання конфліктів, спеціальні місії ЄС, Україна, міжнародна безпека.*

Постановка проблеми. Тема Європейської політики сусідства та її інструментів врегулювання міжнародних конфліктів є актуальною, оскільки вона демонструє, яким чином ЄС прагне забезпечити стабільність, безпеку та демократичний розвиток у країнах-сусідах, особливо в умовах затяжних конфліктів, збройних загроз і геополітичної конкуренції. У сучасному контексті, коли війна в Україні та інші регіональні кризи загрожують європейській безпеці, ефективність інструментів ЄПС набуває особливого значення як для зовнішньої політики ЄС, його ролі Європейського Союзу у врегулюванні конфлікту, так і для майбутнього партнерських країн.

З огляду на ключове значення України для політики сусідства ЄС, виникає потреба проаналізувати, якими саме інструментами врегулювання міжнародних конфліктів користується ЄС, оцінити які з них є реалізовуються в контексті українського кейсу.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Вивчення ролі ЄС у врегулюванні криз та конфліктів є частиною наукового пошуку шляхів посилення безпеки та стабільності в Європі. І. В. Максименко [2] аналізує сильні та слабкі сторони ЄС як актора конфліктного менеджера. Особливу увагу приділено попередньому досвіду ЄС у Молдові та Грузії, що розглядається як важливий орієнтир для України. М. Миронова [3] акцентує на комплексному підході ЄС до управління конфліктами, що поєднує цивільні та військово-політичні інструменти. Авторка вказує на існуючі бар'єри для більш активного залучення ЄС у конфліктні процеси — серед них: вплив Росії, брак політичної волі, відсутність стратегічної єдності в межах ЄС. Т. В. Сидорук [6] розглядає політику сусідства як превентивний механізм стабілізації зовнішнього середовища ЄС. Авторка стверджує, що через створення «кільця безпеки» з дружніх держав, ЄС прагне мінімізувати зовнішні загрози. Утім, у контексті війни в Україні постає потреба в перегляді та активізації цього інструменту. Дане дослідження зосереджується на вивченні теоретичних підходів, інструментів ЄС, а також оцінці ефективності реалізованих заходів. В цьому контексті, метою статті є аналіз інструментів Європейської політики сусідства у контексті їх ефективності у врегулюванні міжнародних конфліктів, зокрема в сусідніх регіонах ЄС з фокусом на роботі спеціальних місій ЄС в Україні.

Виклад основного матеріалу.

У рамках Європейської політики сусідства ЄС пропонує сусіднім країнам формат співпраці, який заснований на спільному прагненні до ключових цінностей – демократії, поваги до прав людини,

верховенства права, належного врядування, ринкової економіки та сталого розвитку. ЄПС передбачає не лише зміцнення наявних зв'язків, а й поглиблення політичної асоціації та економічної інтеграції, посилення мобільності населення та розширення міжлюдських контактів.

У східному вимірі ЄПС характерною рисою стало її двостороннє впровадження з самого початку. Якщо у відносинах з країнами Середземноморського регіону політика здебільшого реалізовувалася ЄС в односторонньому порядку, то на сході перевага надавалася двостороннім і багатостороннім угодам, а також різноманітним формам спільної діяльності. Такий підхід пояснюється загальною спрямованістю політики на врегулювання конфліктів у східноєвропейському регіоні, що неможливо здійснити в односторонньому форматі. Реалізація подібних ініціатив потребує готовності залучених сторін до співпраці з ЄС, який, у свою чергу, може відігравати роль посередника, сприяти діалогу між сторонами, створювати умови для переговорів і надавати фінансову підтримку для реалізації проєктів, спрямованих на подолання конфліктів. Одним із ключових інструментів Європейської політики сусідства виступають політико-дипломатичні та економічні засоби впливу. До них належать офіційні заяви ЄС, політика невизнання анексії Криму та самопроголошених республік, а також застосування принципу умовності (conditionality), апробованого в межах Східного партнерства. Цей підхід може реалізовуватись як у формі позитивних стимулів – наприклад, підписання Угод про асоціацію з Україною, Грузією та Молдовою, а також програми технічної допомоги, – так і через запровадження санкцій (негативна умовність), як у випадку з Білоруссю [3, с. 25]. Ще одним важливим інструментом ЄПС є цільове фінансування через Європейський

інструмент сусідства (ENI). Він надає можливість підтримувати програми, спрямовані на укріплення верховенства права, реформування судової системи, розвиток громадянського суспільства та посилення ролі місцевих громад. У контексті конфліктів це також включає гуманітарну підтримку внутрішньо переміщених осіб, сприяння розвитку освіти, охорони здоров'я та відновлення місцевої економіки.

Важливе значення мають також спеціальні представники ЄС, які призначаються для регіонів, що є пріоритетними у зовнішній політиці Євросоюзу. Відносно успішним прикладом можна вважати діяльність спецпредставника з питань придністровського врегулювання. Серед ефективних інструментів варто виокремити місії у сфері спільної політики безпеки та оборони ЄС. Йдеться про моніторингові, дорадчі та цивільні місії, які спрямовані на посилення безпеки, запобігання ескалації конфліктів та підтримку реформ у сфері правопорядку. Консультативні місії, як-от Місія ЄС з прикордонної допомоги Україні та Молдові (EUBAM), Консультативна місія з реформування цивільного сектору безпеки в Україні (EUAM) або завершена місія з питань верховенства права в Грузії, також спрямовані на підтримку структурних змін у сферах, дотичних до безпеки та правосуддя [3, с. 26].

Ключовим елементом залишається принцип умовності «більше за більше», відповідно до якого держави-партнери, що досягають прогресу у впровадженні реформ, дотриманні демократичних стандартів і прав людини, отримують розширену фінансову, технічну та політичну підтримку від ЄС. Це створює додаткові стимули для країн зберігати стабільність та адаптуватися до європейських цінностей. Водночас, попри широку палітру інструментів, зусилля ЄС не завжди були результативними у встановленні стабільності в регіоні. Причинами цього є як зовнішні фактори, зокрема дестабілізуюча політика РФ, так і внутрішня складність конфліктів, які не

піддаються розв'язанню виключно методами м'якої сили.

Після оновлення інституційної системи ЄС у 2019 році, що відбулося внаслідок виборів до Європейського парламенту та призначення нового складу Європейської Комісії, активізувалося обговорення нової ролі Європейського Союзу – від регіонального гравця до глобального. У цьому контексті дедалі частіше порушувались питання стратегічної автономії, безпекових підходів та «мови сили». Це вплинуло й на адаптацію регіональної політики ЄС, зокрема на посилення її безпекового та стабілізаційного виміру. У колах експертів ширилися ідеї щодо сек'юритизації Східного партнерства, включаючи можливість створення окремої безпекової платформи в межах ініціативи, з акцентом на ключових партнерах – Україні, Грузії та Молдові [3, с.26]. У 2020 році в спільному документі Європейської Комісії та Високого представника ЄС «Східне партнерство після 2020 року» було окреслено п'ять головних пріоритетів, одним з яких стало «партнерство, що захищає», тобто спрямоване на розвиток стійких інституцій, верховенства права та гарантування безпеки.

Для глибшого розуміння ефективності інструментів Європейської політики сусідства доцільно звернутися до конкретних прикладів їх застосування. У цьому контексті метод кейс-стаді дозволяє проаналізувати, як саме ЄС втілює свої цілі на практиці, зокрема у таких країнах, як Україна.

Український випадок є показовим з огляду на складність безпекової ситуації, тривалий збройний конфлікт та активне залучення ЄС через спеціальні місії, дипломатичні ініціативи та фінансову підтримку. Пропонується проаналізувати діяльність таких місій, як EUBAM, що почала свою роботу ще у 2005 році в контексті врегулювання Придністровського конфлікту за

ініціативи президентів України та Молдови, та спеціальних місій, що були ініційовані в наслідок агресії Росії проти України: EUAM та EUMAM.

Одним із значних досягнень у відносинах між Україною та ЄС є плідна співпраця з питань управління кордонами та митницею. Місія ЄС з надання допомоги кордонам, ймовірно, є одним із найефективніших інструментів реформ у сфері управління кордонами. Однак це дорога ініціатива, яка продемонструвала здатність ЄС швидко та ефективно організувати великі місії. Важливо також зазначити, що необхідна політична воля мала бути попередньо сформована як в Україні, так і в сусідніх країнах, щоб дозволити проведення операцій на їхніх територіях [11, с. 3]. Діалог між Україною та ЄС у сфері управління митницею вступив у нову фазу після невдалої спроби створити спільні контрольні пункти на території України. Пізніше митний діалог зосередився на відновленні спільних контрольних пунктів, зокрема в прикордонних регіонах, що постраждали від внутрішніх конфліктів.

Ініціативи, такі як прикордонний моніторинг транскордонного руху, які були започатковані у 2005 році, стали значним кроком у створенні нових механізмів контролю. Запуск місії EUBAM стали першим прикладом успішної багатосторонньої співпраці під егідою ЄС. Незважаючи на чинні угоди та створення спільних демаркаційних комісій, все ще існували труднощі у встановленні ефективних процесів комунікації та управління на кордоні. Однак ця ініціатива значно покращила співпрацю та довіру між митними та прикордонними органами України та ЄС. EUBAM, яка не має виконавчих повноважень, здійснює моніторинг кордону та може вимагати додаткові перевірки на основі інформації від компетентних органів.

Водночас, присутність ЄС у регіоні підвищила обізнаність про ситуацію та забезпечила ефективніші політичні рекомендації. Місія також активно працює над заходами боротьби з корупцією,

встановлюючи високі стандарти та управлінські практики [11, с. 4].

Перший рік роботи місії показав позитивні результати у вирішенні питань нелегальної міграції, контрабанди та іншої злочинної діяльності. Однак, кілька сфер потребують покращення, зокрема, співпраця в прикордонних районах, забезпечення безперешкодного доступу до портових територій та вдосконалення процедур вибіркового перевірок. Одним з головних завдань є адаптація митних правил до європейських стандартів та підвищення ефективності роботи прикордонних служб [11, с. 4]. Загалом, місія EUBAM відіграла ключову роль у модернізації прикордонних органів України, забезпеченні кращої співпраці та обміну досвідом у митному контролі, що дозволило Україні ефективніше впроваджувати європейські стандарти у цій сфері. Консультативна місія ЄС відіграла вирішальну роль у зміцненні інституцій безпеки та управління України, зосереджуючись на секторі цивільної безпеки. Невдовзі після анексії Криму Росією, EUAM була розроблена для підтримки переходу України до європейських стандартів управління, прав людини та верховенства права. Її мандат тісно узгоджений зі Спільною політикою безпеки та оборони ЄС, яка наголошує на використанні м'якої сили для сприяння сталим реформам [9]. Головною метою місії є надання стратегічних консультацій, навчання та розбудови інституційного потенціалу з акцентом на забезпеченні довгострокової стабільності та стійкості в апараті безпеки України. Робота EUAM відіграла ключову роль у розробці рамок для реформи цивільної безпеки, співпраці з українською владою та вдосконаленні законодавчого середовища країни. Місія контролювала затвердження 27 стратегічних документів та сприяла прийняттю 59 законодавчих актів, спрямованих на покращення правоохоронної діяльності та цивільної безпеки. Зокрема, участь EUAM відіграла

важливу роль у прийнятті Закону про національну безпеку у 2018 р. та Національної стратегії у сфері прав людини у 2021 р., що стало етапом у досягненні Україною стандартів ЄС.

Присутність EUAM в Україні набуває дедалі більшого символічного значення, демонструючи зобов'язання ЄС підтримувати стійкість України. Місія підтримувала правоохоронні органи в управлінні потоками біженців та гуманітарною допомогою, а також допомагала у розслідуванні та переслідуванні міжнародних злочинів. Її робота зі сприяння правосуддю та забезпечення підзвітності зміцнила довіру до управління Україною в очах як внутрішньої, так і міжнародної аудиторії [9]. Триваюча криза біженців, спричинена війною, та прагнення України вступити до ЄС вплинула на адаптацію ролі EUAM відповідно до нових викликів. Зокрема, мандати були значно розширені, пріоритети зміщені, і вони перейшли до більш гнучких форматів співпраці з українськими партнерами. Консультативна місія Європейського Союзу, яка раніше зосереджувалася на реформуванні сектору цивільної безпеки України та просуванні верховенства права, швидко переорієнтувалася на кризову підтримку [9]. Після початку бойових дій частину персоналу місії було евакуйовано до Польщі, проте EUAM продовжувала дистанційні операції, надаючи консультації з питань кризового менеджменту, громадської безпеки та документування воєнних злочинів. Пізніше місія створила нові офіси в західних регіонах України для підтримки польової присутності.

EUMAM є гарним прикладом європейського оборонного потенціалу табажання держав-членів Європейського Союзу запропонувати єдину підтримку Україні у протистоянні агресору. Ця місія фінансується Європейським фондом миру, який був створений у березні 2021 року для фінансування всіх дій Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС з метою запобігання конфліктам, збереження миру та

зміцнення міжнародної безпеки та стабільності [5, с. 37]. Через цей Фонд ЄС може фінансувати дії, спрямовані на зміцнення можливостей країн, що не входять до ЄС, регіональних та міжнародних організацій, пов'язаних з військовими та оборонними питаннями. Політична угода передбачає, що EUMAM Ukraine навчатиме велику кількість особового складу Збройних Сил України для виконання різних військових функцій за межами України.

У місії беруть участь двадцять чотири держави-члени ЄС, а також кілька країн-партнерів, таких як Норвегія, яка надала фінансування для навчальних матеріалів та військової техніки. Навчальна програма EUMAM охоплює широкий спектр напрямків: індивідуальну та колективну підготовку, спеціалізовані курси з медичної допомоги на полі бою, розмінування, логістики, зв'язку, обслуговування військової техніки, командування підрозділами та проведення сучасних тактичних операцій. До початку 2023 року понад 10 000 українських військовослужбовців завершили навчання в рамках EUMAM [5, с. 38]. Навчальні програми постійно оновлюються, щоб відображати зміни на полі бою та потреби Збройних Сил України, що постійно розвиваються, забезпечуючи гнучкість та оперативну ефективність. Місія Європейського Союзу з військової допомоги Україні стала прямою відповіддю на нагальні військові потреби України [10]. На відміну від попередніх місій, мандат EUMAM включає пряму військову підготовку за межами України, зокрема у Польщі та Німеччині. Спеціалізована підготовка охоплює такі сфери, як бойова тактика, розмінування, медична допомога та інші критично важливі навички, необхідні у воєнних умовах. Це знаменує собою значне розширення участі ЄС у зміцненні безпеки України. Крім того, Європейський Союз створив Центр підтримки ЄС з питань внутрішньої безпеки та управління кордонами в

Молдові та Україні для координації негайної матеріальної допомоги правоохоронним органам України. Через цей центр Україна отримала захисне спорядження, транспортні засоби, обладнання для розмінування та інші важливі інструменти для забезпечення безпеки цивільного населення під час війни.

Ключовою особливістю адаптації місії ЄС в Україні було поєднання короткострокової кризової підтримки з продовженням довгострокових цілей, спрямованих на реформування сектору безпеки України відповідно до європейських стандартів. Незважаючи на надзвичайну ситуацію, місії не відмовилися від свого стратегічного бачення, яке має вирішальне значення для забезпечення сталої післявоєнної безпеки. Однак цей процес адаптації супроводжувався кількома викликами: обмеженнями на пересування в зонах бойових дій, труднощами зі збором достовірної інформації та необхідністю інтеграції гуманітарної, військової та правової підтримки в єдину стратегіюдопомоги. У відповідь на ці виклики ЄС постійно оновлював оперативні плани місії та збільшував розподіл ресурсів на їхню діяльність [10].

Висновки. Європейська політика сусідства залишається ключовим інструментом зовнішньої політики ЄС, спрямованим на формування стабільного, безпечного та демократичного оточення на його кордонах. Її багаторівнева структура – поєднання політико-дипломатичних, економічних, фінансових і безпекових інструментів – дозволяє адаптувати підходи до потреб конкретних країн і конфліктних ситуацій. Приклад України свідчить про те, що за наявності політичної волі з боку держави-партнера та активної участі ЄС, інструменти ЄПС здатні сприяти інституційним реформам, укріпленню безпеки та адаптації до європейських стандартів.

Водночас ефективність політики має свої межі, зумовлені як внутрішніми викликами партнерських країн, так і зовнішніми загрозами, зокрема агресивною політикою Росії. Це засвідчує потребу в

подальшій еволюції ЄПС – від переважно м'якої сили до більш збалансованої та стратегічної моделі, що включає безпековий компонент та здатність швидко реагувати на кризи. Надалі успішність Європейської політики сусідства залежатиме від здатності ЄС забезпечувати послідовну політичну підтримку, зміцнювати інституційну спроможність країн-партнерів і реагувати на динаміку безпекового середовища у своєму сусідстві.

Список літератури

1. Ковальська В. Місія EUBAM в аспекті європейської політики сусідства. *Юридичний вісник*. 2015. Т. 4. С. 205–212.
2. Максименко І. Європейський Союз та врегулювання конфліктів: досвід та уроки для України. *International Relations, part "Political sciences"*. 2016. Вип.11. С. 3–16.
3. Миронова М. Підходи ЄС щодо врегулювання конфліктів: наслідки для країн Східного Партнерства. *Європейські історичні студії*. 2021. Т. 20. С. 16–29.
4. Рацін А. Співробітництво між Україною та ЄС у сфері безпекової політики. 2016. Т.1: *Геополітика України: історія і сучасність*. ДВНЗ УжНУ. С. 291–301.
5. Романюк Н. Місія EUMAM як новий формат співпраці України з ЄС. Україна в координатах Східного партнерства: пошук геополітичних пріоритетів крізь призму національної безпеки. 2023. Ініціатива ЄС Східне партнерство: можливості для України. С. 37–42.
6. Сидорук Т. Європейська політика сусідства як інструмент посилення безпеки на кордонах ЄС. Сучасна українська політика. *Політики і політологи про неї*. 2011. С. 402–440
7. Скрипник О. Участь Європейського Союзу у врегулюванні конфліктів на території країн Східного Партнерства.

- Південний архів (історичні науки)*. 2022. Т. 39. С. 27–34.
8. Халаджи В. Європейська політика сусідства—причини її появи, еволюції та перспективи розвитку. *Держава і право*. 2011. Т. 51. С. 655–658.
9. Annual Progress Report on Civilian Security Sector Reform in Ukraine. EUAM Ukraine. 2022. URL: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2022-10-EUMAMUkraine.pdf> (дата звернення: 04.04.2025).
10. EU Military Assistance Mission in Ukraine: A Comprehensive Approach to Military Training. European External Action Service. 2022. URL: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023-EUMAMUkraine.pdf> (дата звернення: 06.04.2025).
11. Brusylovska O. Cross-Border Cooperation of the EU with Ukraine: The role of EUBAM. *ResearchGate. Emigration and Immigration*. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/331674882_CROSSBORDER_COOPERATION_OF_THE_EU_WITH_UKRAINE (дата звернення: 06.04.2025).

Yatsenko Sofia – Student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odesa National University named after I. I. Mechnikov.

ENP AND ITS INSTRUMENTS FOR THE REGULATION OF INTERNATIONAL CONFLICT

The article examines the European Neighborhood Policy as one of the key instruments of the European Union for the settlement of international conflicts in neighboring countries. Given the intensification of regional threats, in particular the war in Ukraine, the issue of the effectiveness of ENP instruments is becoming particularly relevant. The paper analyzes the main mechanisms of the EU's influence on the stabilization of the situation in neighboring countries – from political and diplomatic measures and sanctions to targeted funding,

advisory missions and mediation efforts. The case study examines the example of Ukraine, in particular the activities of EU special missions. The article also explores the conceptual foundations of the ENP, including the principles of conditionality, differentiation, and joint ownership, which shape the EU's engagement with partner countries. Special attention is paid to how these principles function in practice and whether they contribute to sustainable conflict resolution. The paper emphasizes the role of the EU Advisory Mission in reforming the civil security sector and promoting the rule of law under conditions of external aggression.

Furthermore, the article highlights both the strengths and limitations of the ENP in the context of ongoing geopolitical instability. It argues that while the ENP has facilitated some positive changes, its overall effectiveness is constrained by fragmented implementation, a lack of strategic coherence, and limited enforcement capacity. In conclusion, the study suggests that enhancing the ENP's potential requires a more flexible and tailored approach, increased political will, and deeper cooperation with local actors to achieve long-term stabilization in the region.

Key words: *European Neighborhood Policy, conflict resolution, EU special missions, Ukraine, international security.*

*Рекомендовано до друку – к. політ. н.,
доцентом Максименко І. В.*

*Стаття надійшла в редакцію
08.04.2025 р.*